

Филип Геровски,
Дипломиран правник,
практикант за заштита на човековите права во здравствената заштита
Центар за регионални истражувања и соработка „Студиорум“, Скопје

Новини во регулирањето и реализацијата на човековите права во здравствената заштита - можности на Законот за заштита на правата на пациентите

Резиме

Целта на овој текст е да се прикаже Законот за заштита на правата на пациентите, новините и решенијата што ги нуди, проблемите што може да се појават во неговото имплементирање и неговата важност, воопшто.

Здравствениот сектор и системот на здравствена заштита во последните неколку години е многу актуелен и постојано изложен на негативни критики. Со донесувањето на Законот за заштита на правата на пациентите во 2008 година, Македонија направи чекор напред во насока на унапредувањето и заштитата на човековото здравје и заштитата на човековите права во здравствената заштита што ги имаме сите ние како пациенти, или потенцијални корисници на здравствените услуги. Имајќи го предвид тоа што во досегашната легислатива правата на пациентите беа регулирани во повеќе различни закони, овој Закон дава систематизиран преглед, не само на правата, туку и на обврските што ги имаат пациентите и внесува нови механизми во системот на заштитата на правата. Некои од новините во Законот ги вклучуваат: советникот за заштита на правата на пациентите, комисиите за унапредување на правата на пациентите на локално ниво и една државна комисија, употребата на информирана согласност, како и загарантирано бесплатно второ стручно мислење. Исто така, овој Закон овозможува и еден механизам за вонсудско решавање на проблемите и споровите кои се јавуваат меѓу пациентите и давателите на здравствени услуги. Понатаму, еден дел од текстот е посветен и на усогласеноста на Законот со релевантните меѓународни документи, што директно или индиректно ја регулираат оваа материја.

Материјалите што се употребени во пишувањето на овој текст е самиот Закон за заштита на правата на пациентите и материјалите употребени во изработката на „Човековите права во здравствената заштита - Прирачник за практичари“, што е изработен на иницијатива и со финансиска поддршка на Институтот отворено општество - Иницијативата за право и здравство, во соработка со Фондацијата Институт отворено општество - Македонија, Центарот за регионални истражувања и соработка „Студиорум“ и Здружението за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија - ECE.

Клучни зборови: Закон, права на пациенти, прирачник, информирана согласност, советник, комисија, второ стручно мислење.

Вовед

Денес, обезбедувањето соодветна и квалитетна здравствена заштита на населението е голем предизвик за секоја држава, без оглед на тоа колку е развиена, колку средства издвојува за здравствена заштита, со каков стручен кадар и со какви услови и ресурси располага, или какво е нејзиното внатрешно уредување.

Во Република Македонија грижата за здравјето е право, а, во исто време, и должност на секој граѓанин, предвидена со Уставот на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“, 52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 3/09, чл. 39, ст. 2). Но, сепак, на секој граѓанин му се гарантира правото на здравствена заштита, односно тоа претставува обврска и на самата држава (Устав на РМ, „Сл. весник на РМ“, 52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 3/09, чл. 39, ст. 1).

Сè до донесувањето на Законот за заштита на правата на пациентите во 2008 година („Сл. весник на РМ“, 82/08, 12/09), во Република Македонија правата на пациентите беа регулирани во повеќе различни закони (Закон за здравствена заштита, „Сл. весник на РМ“, 38/91, 46/93, 55/95, 10/04, 84/05, 111/05, 65/06, 5/07, 77/08, 67/09; Закон за здравствено осигурување, „Сл. весник на РМ“ 25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/06, 18/07, 36/07, 82/08, 98/08, 6/09, 67/09; Закон за ментално здравје, „Сл. весник на РМ“, 71/06, итн.) што, понекогаш, создаваше забуна кај надлежните институции и кај самите пациенти и тешкотии при спроведувањето на законите и почитувањето на самите права.

Во таа насока, Законот за заштита на правата на пациентите („Сл. весник на РМ“, 82/08, 12/09) дава система-

тизиран преглед на правата и на обврските што ги имаат пациентите, како и систематизиран преглед на правата и на обврските што ги имаат давателите на здравствени услуги. Законот, исто така, преку воведувањето на советници за заштита на правата на пациентите и комисији за унапредување на правата на пациентите на локално ниво и една комисија на државно ниво, предвидува и механизми за заштита на правата и можност за вонсудско решавање

на споровите што се појавуваат при давањето здравствени услуги.

Самиот закон нема цел да го намали значењето на останатите закони, што и досега ги регулираа правата и обврските на пациентите и правата и обврските на давателите на здравствени услуги, туку, несомнено, претставува чекор напред во поглед на здравствената заштита на населението.

Усогласеноста на Законот со релевантните меѓународни документи

Во Република Македонија сè повеќе закони се усогласени со принципите и нормите на меѓународното право. Овој Закон не е исклучок. Во него се инкорпорирани многубројни правни норми предвидени во повеќе различни меѓународни документи. Ова може лесно да се утврди од „Човековите права во здравствената заштита - Прирачник

за практичари” (група автори, 2010). Овој Закон, можеби, нуди дури и повеќе од веќе воспоставените права што ги имаат пациентите со меѓународното право, па така, на пример, правото на второ стручно мислење е законски загарантирано право и тоа, во исто време, претставува обврска за здравствените работници.

Новини што ги предвидува Законот за заштита на правата на пациентите

Советник за заштита на правата на пациентите

Здравствените установи имаат обврска да се грижат за заштитата на правата на пациентите и да им даваат правни совети и правна помош на пациентите во поглед на остварувањето на нивните права (Закон за заштита на правата на пациентите, „Сл. весник на РМ“, 82/08, 12/09, чл. 44).

на од редот на вработените во Министерството за здравство да назначи советник за заштита на правата на пациентите. Советникот е должен да дава правна помош и правни совети на пациентите во однос на заштитата и остварувањето на нивните права, да разгледува усни и писмени поплаки од пациентите и да дава мислење за нивното решавање до директорот на установата, да посредува во мирното решавање на споровите меѓу пациен-

Во таа насока, членот 45 предвидува дека здравствената установа во која се сместуваат пациенти е долж-

тот и здравствениот работник, да води досие за секоја усна или писмена поплака, да ги информира и да ги обучува здравствените работници за правата на пациентите, итн.

Во овој контекст е потребно допрецизирање на Законот, или донесување на подзаконски акт, бидејќи во практи-

ката може да се појави проблем при назначувањето на советникот, квалификациите што треба да ги поседува, како и тоа кој е должен да ги исполнува обврските на здравствената установа во која не се сместуваат пациенти, а се предвидени во член 46, и тие се истите со оние предвидени во член 45.

Комисии за унапредување на правата на пациентите на национално и локално ниво

Законот предвидува формирање вакви комисии во секоја општина одделно, една на ниво на градот Скопје и една Државна комисија за унапредување на правата на пациентите (Закон за заштита на правата на пациентите, „Сл. весник на РМ“, 82/08, 12/09, чл. 39 и „Сл. весник на РМ“, чл. 51). Овие комисии имаат широки овластувања во поглед на заштитата и унапредувањето на правата на пациентите.

Проблемот што може да се појави

во работата на овие комисии е тоа што Законот не дава рок до кога треба да бидат формирани, како и рок во кој самите комисии треба да донесат деловник за организацијата и начинот на својата работа. Во Законот не се предвидува односот меѓу поплаките што пациентите можат да ги поднесат до советникот за заштита на правата на пациентите и до самите комисии, и тоа дали истовремено може да се поднесе поплака и кај советникот и кај комисијата.

Информирана согласност

Информираната согласност, т.е. правото да се прифати или одбие определена медицинска интервенција, претставува новина во нашиот здравствен систем. Таа е регулирана со членот 14 (Закон за заштита на правата на пациентите, „Сл. весник на РМ“, 82/08, 12/09), каде што се вели дека согласноста, или одбивањето определена медицинска интервенција се дава во писмена форма, со потпишување изјава. Проблем настанува кога ќе

се погледне дефиницијата за „медицинска интервенција“ дадена во членот 4, точка 2, каде што таа е дефинирана како „секој преглед, третман или друга активност со превентивна, дијагностичка, терапевтска цел, или со цел за рехабилитација што ја презема овластен здравствен работник“. Ова во практиката може да создаде проблем и недоумица во кои случаи или ситуации пациентите треба да ја потпишат оваа изјава.

Второ стручно мислење

Во практиката пациентите и досега бараа и добиваа второ стручно мислење. Сега тоа право е загарантирано со членот 9 од законот (Закон за заштита на правата на пациентите, С.В. 82/08, 12/09) и давањето второ стручно мислење претставува обврска за здравствените работници, а се прецизира и тоа кој може да даде второ стручно мислење. Тоа треба да е здравствен работник кој непосредно не учествувал во давањето на првото мислење и има најмалку иста стручна подготовка како и таа на здравствениот работник што го дал првото мислење. Трошоците во врска со остварувањето

на ова право се покриени со здравственото осигурување.

На крај, слободно може да се заклучи дека овој закон не е совршен и потребни се измени и дополнувања, како и донесување подзаконски акти со кои ќе се овозможи овој закон да биде уште пофункционален и да служи на целта за која е донесен. Но, овој закон дава одлична основа за унапредувањето на човековите права во здравствената заштита и за подобрувањето на самиот систем на здравствена заштита во Република Македонија.

Користена литература

Група автори (2010), „Човековите права во здравствената заштита - Прирачник за практичари“, Скопје, Медицински факултет - Скопје и ЦРИС „Студиорум“ - Скопје.

Закон за заштита на правата на пациентите. „Службен весник на РМ“, бр. 82/08, 12/09.

Filip Gerovski, LL.B,
Human Rights in Healthcare Fellow
Center for Regional Policy Research
and Cooperation „Studiorum“, Skopje

Novelties in regulation and realization of human rights in healthcare – possibilities of the Law on the Protection of Patients’ Rights

Abstract

The aim of this review is to present the Law on the Protection of Patients’ Rights, its novelties and solutions that are offered, as well as the problem that may arise in its implementation and the significance of this law in general.

In the past few years, the health sector and the healthcare system are a very popular topic and have been constantly criticized. With adopting the Law on the Protection of Patients’ Rights in 2008 Macedonia made a big step forward in promotion and protection of people’s health and the protection of the human rights in healthcare which we all have as patients or potential users of health services.

Having in mind that in the past patients’ rights were regulated with a number of different laws, this law provides for a systematic view of not only rights, but also the responsibilities that patients have, and also provides for new mechanisms for protection of the rights. Some of the novelties in this law include the Counselor for protection of patients’ rights, Commissions for promotion of patients’ rights on a local and national level, use of informed consent, as well as guaranteed second expert opinion free of charge. Also, this law provides for a mechanism of extra-judicial settlement of problems and disputes that arise between the patients and healthcare providers. At the end, one part of this review is dedicated to the com-

pliance of this law with relevant international acts that are directly or indirectly regulating this matter.

Sources used for this review are the Law on the Protection of Patients' Rights and the „Human Rights in Healthcare - Practitioners Guide“, that is prepared on the initiative and financial support of the OSI Law and Health Initiative in cooperation with Foundation Open Society Institute Macedonia, CRPRC Studiorum and the Association for Emancipation, Solidarity and Equality of Women in RM- ESE.

Key words: Law, patients rights, guide, informed consent, counselor, commission, second expert opinion.